

Àlex Martín Escribà

CONTRA L'OBLLIT: EL CENTENARI DE MANUEL DE PEDROLO

Manuel de Pedrolo: la llibertat insubornable

Bel Zaballa

168 pp., 2018, València, Sembra

Manuel de Pedrolo, manual de supervivència

Sebastià Bennasar

128 pp., 2018, Barcelona, Meteora

Enguany es compleixen cent anys del naixement de Manuel de Pedrolo (l'Aranyó 1918-Barcelona 1990), un dels grans inconeguts (i també oblidats) autors de la literatura catalana. Dramaturg, poeta, editor, articulista, traductor i sobretot novel·lista —va escriure més d'un centenar de novel·les (llargues i curtes) de tot tipus de gèneres i subgèneres—, constitueix un cas extraordinari i excepcional dins de la història de les nostres lletres. Les iniciatives per commemorar l'efemèride creixen arreu del país amb nombroses presentacions, col·loquis, actes musicals, exposicions bibliotecàries, treballs en xarxa, congressos, simposis i tota mena de publicacions al voltant de la figura de l'escriptor, reedicions i fins i tot una obra inèdita.

Entre tot l'allau de publicacions, en volem destacar dues de ben significatives: la primera, *Manuel de Pedrolo: la llibertat insubornable*, a càrrec de la periodista Bel Zaballa. Es tracta d'una biografia excel·lentment documentada i il·lustrada sobre la trajectòria vital, literària i política de l'escriptor. Pel que fa l'estructuració de l'assaig Zaballa divideix l'estudi en quatre parts ben diferenciades: a la primera, «L'hereu de l'Aranyó que se'n va anar a la guerra», l'autora opta, amb molt bon criteri, per fer una recerca i mostrar l'arbre genealògic familiar de Pedrolo (d'origen aristocràtic i títol nobiliari) i el solitari nen que ja era des de ben petit, que fou titllat d'incomprens i d'estrany. Així, els anys passaren fins que arribà la guerra i l'opressió, on Pedrolo per evadir-se de la realitat, optà per refugiar-se en l'escriptura i la lectura, que s'establiren com una mena de necessitat vital.

D'aquesta manera, l'autora no només ens redescobreix el Pedrolo més biogràfic, sinó que també a «Com fer-se escriptor i no morir en el intent», ens explica els

inici literaris de l'escriptor, les seves penúries econòmiques i les diferents i variades tasques que va arribar a realitzar en temps de joventut: des de treballs extraliteraris com a publicista, estanquer, venedor de fruites, i l'exòtica feina com a detectiu privat a l'Agència Behar. Informació privada (on elaborava informes de diferents treballs de seguiments i espionatges industrials); tasques i encàrrecs per a editorials (des de treballar de tres a quatre hores diàries a l'editorial Albor, de Ferran Canyameres, fins a l'editorial Bruguera fent correccions d'estil i de textos a dues pessetes la pàgina —són anecdòtiques les correccions de l'autora asturiana Corín Tellado—; figurant de cobertes (entre elles, la de *Maigret y el hombre del banco* (1956) de Georges Simenon, on l'escriptor apareix assegut en un banc de la Rambla de Catalunya, o a *Persecución en Chicago* (1957) de Day Keene, on Pedrolo intenta escanyar un tipus i donar-li un cop de puny), i traductor de textos de tota mena —de l'anglès (Norman Mailer, John Dos Passos), el francès (Georges Simenon, Jean-Paul Sartre), l'italià (Salvatore Quasimodo) entre molts altres— per tal de guanyar-se la vida. A partir d'aquí, Pedrolo emprèn una trajectòria literària de gran èxit: avalat per Rafael Tasis —que l'anticipà com el novel·lista més important després de Narcís Oller (no s'equivocà gens ni mica)—, les tertúlies amb escriptors com Avel·lí Artís Gener, Pere Calders, Víctor Mora, Montserrat Roig, Terenci Moix van constituir de les poques trobades literàries i socials que es coneixen de l'escriptor lleidatà, un home més aviat solitari i poc amic de reunions, festes i sopars d'homenatge. De fet, el seu caràcter solitari i la seva exuberant producció li despertà algunes enemistats i enveges dins dels cercles intel·lectuals.

Ara bé, l'escriptor no es va limitar només a escriure ficció, sinó que la seva aportació al camp literari és molt més frondosa. A «L'intel·lectual i referent independentista» (tercera part del llibre), Zaballa explica el Pedrolo més crític, més punyent, amb la publicació d'articles en diferents revistes i mitjans (*Pont Blau*, *Serra d'Or*, *Canigó*, *Oriflama* i *Avui*), on deixava constància del seu vessant més reivindicatiu, marxista i independentista, amb una clara denúncia d'un país opressiu, on ell mateix afirmava que «si en el futur he de ser recordat m'agradaria ésser-ho [...] com un català que en un moment de la història del seu país, aquell que li tocà viure, un moment tan difícil i propici a tots els abandons, va restar fidel a la seva terra i a la seva llengua». Dins d'aquests capítols centrals destaca també el «d'Una vasta obra eclipsada pel mecanoscrit», on es veu el compromís inherent al llarg de la seva creació literària. Zaballa hi realitza una mena d'anàlisi d'una obra combativa, revolucionària, postmoderna, transgressora, que empra la literatura com una eina de combat. Dins d'aquest epígraf, resten altres pàgines memorables, com les que parlen dels principals hàbits de l'escriptor: caminar per Barcelona de bon matí —unes

tres hores diàries per prescripció mèdica—, aprofitar per rondar per les llibreries de vell i visitar algunes editorials, on treia el nas i feia tertúlia amb els editors. La resta del dia, escriure en un diminut despatx del carrer Calvet (on vivia), amb l'eterna cigarreta, i picar la seva Olivetti... tot compaginat amb lectures nocturnes. Tot un assaig didàctic, ben llegidor i rigorós, amb una edició magnífica que es complementa amb il·lustracions de l'escriptor, algunes de les cartes personals, cobertes de les diferents edicions d'alguns dels seus títols més emblemàtics i una sèrie de poemes visuals.

D'altra banda, cal esmentar un altre volum d'interès: *Manuel de Pedrolo, manual de supervivència*, a càrrec de l'escriptor mallorquí Sebastià Bennasar, ben diferent, ja que se centra molt més en la seva obra literària. És una mena de guia de lectura per a no iniciats dins del món pedrolà. Com bé indica el títol, es tracta d'un text breu (ultrapassa de poc el centenar de pàgines) on se'ns ofereix un recorregut per les diferents temàtiques i vessants de l'escriptor i hi va intercalant entrevistes amb autors, crítics i investigadors (Àlex Broch, Margarida Aritzeta i Antoni Serra, entre altres).

Pel que fa a l'estructuració de l'assaig, Bennasar el divideix en cinc capítols ben diferenciats: el primer, «Entre el fervor popular i l'oblit intencionat», ens parla sobre la repercussió de la seva obra literària, la presència d'un escriptor fidel al seu país, insubornable independentista, profundament d'esquerres i patriota nacionalista. També en aquest capítol queda de manifest el decalatge entre la seva escriptura i la publicació (els problemes amb la censura foren constants), la seva catalogació dins la història literària del país, el seu oblit inexplicable. El segon, «Entre la vida virtual i la presència física» (i uns inicials apunts biogràfics), l'autor no només ens introdueix qui fou Pedrolo (de nou, vida, infantesa, primers anys de professió, títols principals i premis literaris), sinó també la recuperació i la reivindicació de la seva figura i els objectius de la Fundació Manuel de Pedrolo, avui més viva que mai, que pretén recuperar la memòria de l'escriptor, la custòdia de l'obra i la preservació de la cultura, la llengua i la identitat nacionals catalanes.

A la tercera part, Bennasar ens fa la interessant proposta d'un possible ordre de lectura d'un corpus extensíssim (més de vint mil pàgines), molts dels títols del qual continuen avui sense ser reeditats: comença amb «Pedrolo, una relectura política», un dels pilars de la seva obra, ja que l'esperit compromès és present al llarg de tots els seus títols i cicles narratius. Entre ells, Bennasar parla de l'alliberament de les classes socials, l'opressió dels individus dins la societat, la denúncia dels règims dictatorials i la seva opressió dins del sistema i dels individus, i s'hi inclouen encertadament títols com *Balanç fins a la matinada*, *Tocats pel foc*, *Un amor fora ciutat*, *Acte de violència*, *M'enterro en els fonaments*, *Totes les bèsties de càrrega*, *A cavall de*

dos cavalls, Milions d'ampolles buides, Hem posat les mans a la crònica, Detall d'una acció rutinària i Crucifeminació.

Un altre dels subcapítols més destacats és el dedicat a la novel·la negra i policíaca. Bennasar hi analitza encertadament la recepció del gènere amb els primers precedents (Cèsar August Jordana, Domènec Guansé, Mercè Rodoreda i Rafael Tasis) i ens parla de la cabdal aportació que Pedrolo va fer al gènere. En primer lloc, com a difusor, lector i director de l'emblemàtica col·lecció «La Cua de Palla» (1963-1970), d'Edicions 62, dirigida i seleccionada per ell mateix, que va fer que la novel·la negra i policíaca comencés a tenir una presència activa al nostre país, que després de publicar setanta-un títols va haver de plegar a causa de la greu crisi de l'editorial arran de l'edició de la Gran Enciclopèdia Catalana, dirigida per Jordi Carbonell. Precisament molts dels títols publicats eren traduccions dels clàssics «durs de pelar» nord-americans (Dashiell Hammett, Ross Macdonald, James M. Cain, Mickey Spillane, Raymond Chandler) i alguns francesos —i rigorosament contemporanis— que només podien llegir-se en versió original (Sébastien Japrisot, Pierre Véry i Georges Simenon). L'intent de captar lectors, d'introduir un gènere popular i atractiu, va despertar també la seva admiració per nombrosos textos que li interessaven sobretot per reflectir una realitat i una denúncia social, un tipus de narrativa que ofegué, que fes sentir incòmode el lector en un món sense redempció. Aspectes com el llenguatge dur, les escenes violentes i la precipitació dels fets contats són alguns dels trets peculiars dins de l'obra negra i policíaca de l'escriptor.

En aquest sentit, un dels mèrits de Bennasar és ampliar el corpus tan limitat que s'ha adscrit a Pedrolo quan parlem d'aquest gènere, tot i que encara s'hi queda curt. Entre els títols, *Doble o res, Es vessa una sang fàcil, L'inspector fa tard, Joc brut* i *Mossegar-se la cua*, caldria afegir *Algú que no hi havia de ser* o *Joc tapat*, dues narracions ben oblidades dins del gènere que ens ocupa. Més enllà dels gèneres i la seva adscripció, Bennasar dedica un quart capítol necessari i imprescindible al Pedrolo més «multiforme, conte, teatre, poesia, articulista, diaris...», una producció exuberant de corpus —gairebé el 40 per cent de la seva escriptura— entre els quals hi ha 17 llibres de relats on de nou es troba com a tema referencial la incomprensió de la condició humana, 16 obres de teatre entre les quals trobem temes com ara l'existencialisme, la transgressió i els conflictes ideològics constants, dos volums d'obra poètica completa amb quinze poemaris diferents entre la temàtica simbolista i superrealista, i sis reculls d'articles d'opinió, dos volums d'epistolari, tres de dietaris, llibres-entrevistes i proses; en aquests darrers podem trobar el Pedrolo més sincer, més denunciador de la realitat que l'envoltava, una veu incòmoda i punyent. Tanca el cinquè i últim amb el Pedrolo més agosarat i extens com fou el

de «El Temps Obert» i la llarga sèrie narrativa d'onze volums, segurament una de les seves aportacions més extenses a les renovacions estilístiques i argumentals. El volum es completa amb dos epígrafs finals. Un d'essencial sobre la presència «pro» o «contra» del *Mecanoscrit del segon origen* i un indispensable apèndix final de la bibliografia ordenada per data de creació, on apareix una extensa llista de títols que val la pena de controlar dins del seu corpus.

En resum i en definitiva: dues publicacions imprescindibles, que ajuden a entendre la importància global d'un escriptor que —entre molts altres mèrits— va apropar nombrosos lectors a llegir en català, tan mancats de recepció d'un model i d'una tradició, i el que és més important ajuden a treure de l'oblit un dels autors més rellevants del segle XX de la literatura catalana. ◀

Vicent Pitarch

LA VIABILITAT SOCIAL DE LA LLENGUA

La llengua de la plaça. L'espai públic, el mercat i la política lingüística

Toni Mollà

196 pp., 2017, Alzira, Bromera

Així que se'm presenta una mínima oportunitat, l'aprofite per a reiterar algun dels judicis que tinc fets i divulgats sobre Toni Mollà i la seua obra. Des que va començar, l'any 1980, de mestre a l'Escola la Masia, tan emblemàtica, fins avui aquest sociolingüista insubstituïble i tanmateix en atur, ha fet un recorregut espectacular d'identificació amb les causes més nobles, que comprèn una llarga trajectòria dins l'antic Canal 9, la funció de mentor de les clàssiques Jornades de Sociolingüística d'Alcoi, així com una contribució decisiva al creixement de la sociolingüística feta en clau valenciana, anys de professorat a la Universitat de València, a més dels cursos impartits als Estats Units, a CUNY i Brown University, de Providence, els quals, de retruc, se li han tornat font d'una fecunditat literària que mereix de ser destacada.

Fusterià i, doncs, racionalista, antidogmàtic, obert a la modernitat, heterodox i malalt de lectures (definitivament, «els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc supleix els llibres» fa l'aforisme del pare), el nostre doctor en sociologia no abandona la seua vella passió d'investigador impenitent en la funció angular que té la llengua com a factor central de cohesió social, i d'identitat, al voltant de la